

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Mands Minde 1788-1838. Foredrag over det sidste halve Aarhundredes Historie

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Mands Minde 1788-1838. Foredrag over det sidste halve Aarhundredes Historie", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 323. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1838_599-txt-shoot-idm9806.pdf (tilgået 16. maj 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

XXXIV.

(Den 17de Oktober.)

Mine Herrer!

Det gaar paa en Maade med et Lands indvortes Tilstand ligesom med Folks inderste: at det er kun Vor-Herre og Folk selv, der kjender det, saa fremmede er derom aldeles uefterrettelige Dommere; og selv de indfødte kjender dog kun ret noget til den Kreds, de selv har levet og bevæget sig i; men i urolige eller, som det nu er Moden at sige, bevægede Tider, vil det dog altid vise sig temmelig klart, hvad der bor i et Folk, og saa lille og jævnt et Land som Danmark er nemt at oversé, naar man ellers har Øjne til det.

Saa vidt nu jeg har kunnet skjønne om Danmarks Tilstand fra 1807 til 1814 og 15, saa finder jeg, at da den første Storm var ovre, som blæste vor Flaade bort og lagde Hovedstaden i Aske, saa var Lægemedlerne værre end Sygdommen, og Freden sørgeligere end Krigen.

Betragter vi saaledes først Pengevæsenet, som man kalder Sjælen i det hele, eller *nervus rerum gerendarum*, da kom det vist nok efter 1807 i en gruelig Forvirring, da vi paa den ene Side havde lidt et umaadeligt Tab, og paa den anden Side, ved at skulle sætte alt paa Krigsfod, maatte fordoble Udgifterne; thi Engelskmændene, som regner meget bedre end vi, fortæller selv, at de danske Skibe 3250g Ladninger, som man lagde Beslag paa i Fredstid og siden gjorde i Penge, gav en ren Profit af over 1½ Million Pd. Sterling, og at hvad de tog i Kjøbenhavn, var i det allermindste lige saa meget; saa naar vi dertil lægger, hvad vore Venner ødelagde, og hvad der nødvendig spildes, hvor saa meget handles, kan vi være visse paa, vi tabte i det mindste Værdien af 5 Millioner Pund eller 50 Millioner i vore Penge: et Tab, man skulde synes, vort Smule Land kunde aldrig forvinde. Men enten det nu kom af, at der gennem en lang Fred havde opdynget sig Rigdomme af alle Slags, som man under Krigen tærede paa, eller det var Kaperierne, der smed saa godt af sig, saa er det vist, at Pengetrangen, Sorgen og Klagen først blev almindelig efter den saakaldte Pengeforandring 1813 og Freden 1814; saa jeg, som rigtig nok er en daarlig Regnemester, kan som Historiker ikke skjønne rettere, end at havde man ladt alle Kunster være, men ladt Skatter og Lønninger og al Ting stige med Tingenes virkelige Værd, givet alle Næringsveje fri og paa én Gang gjort et klækkeligt Laan, da vilde det hele jævnet sig selv.

Det skulde nu imidlertid ikke saa være; Danmark, der ikke egentlig blev Krigsskueplads, maatte ogsaa have sin Del af Svien, sin Bankerot og Fortvivelse, og jeg anmærker det da kun her, for at give Dem en rigtig Forestilling om vor Krigstid, der, hvad den saa end foraarsagede, ingenlunde i sig selv var enten kjedsommelig eller utaalelig, men meget mere saa livlig, rask og poetisk, som næppe nogen hos os i mange Aarhundreder. Saaledes var det i det mindste i den Kreds, jeg kunde oversé fra 1807 til det ulykkelige 1813, da Pengeforandring og Bankhæftelse, Norges Afskærelse og de norske Forhaanelser, Tyskernes Bebrejdelser, ja, hele Verden stormede ind paa os, og vi derved alle tabte Ligevægten: bandt, hvor vi skulde løst, skjældte, hvor vi skulde trøstet, og gnavede, hvor vi skulde opmuntret; da først var det, Danmark bukkede 326under og nedsank i en ti Aars Tid saa dybt i Armod og Mismod, Afmagt og Ligegyldighed, at jeg ikke, uden med en vis Gru, kan tænke mig tilbage til Aarene mellem 1820 og 30, da det var det sørgelige Omkvæd i alle Kroge: Hvad skal vi æde, og hvad skal vi drikke, og hvad skal vi klæde os med? og da selv de hungrireste Sjæle sjældent forlangte mere [aandelig] Føde end Elmqvists "Læsefrugter, samlede paa Litteraturens Mark", eller vel rettere: paa dens Fællede.

Nu, m. H., jeg vil gjerne tro, jeg i denne Henseende er temmelig partisk; thi en Skribent finder naturligvis altid, det er en jammerlig Tid, naar man ikke vil læse *hans* Bøger, og tror han nu tillige, som jeg længe trode, at Bøger skabe Folk, da maa Tiden fra 1807 til 14 nødvendig synes ham, ved Siden ad den fra 1820 til 30, som Himmerig mod Helvede, da *det* aabenbar var Forholdet i vor Litteratur; men dog maa jeg bemærke, at en rig Litteratur baade viser, at der er store Kræfter i Bevægelse og megen Deltagelse, og jeg maa lægge til, at der fra 1807 til 14 var lige saa meget Liv i vore Søfolk som i vore Skribenter: de eneste to Slags Folk, der havde Frihed til at røre sig; saa hvad enten det var en Overspænding, der maatte afløses af overordentlig Mathed, eller det var et nyt Liv, uheldige Omstændigheder nær havde kvalt i Fødselen, saa var lige fuldt hine Aar en lille dansk Heltetid, som vi, der levede os ind i den, siden smertelig maatte savne, og nu, da den værste Del af Skærsilden synes gennemgaaet, gladelig mindes og anbefale de yngre til nærmere Betragtning.

Det var i Maj 1808, jeg atter kom til Hovedstaden, i mit fem og tyvende Aar, da Kraften er nær ved at

være paa det højeste, og Haabet derfor naturlig har sine lyseste Øjeblikke, saa Modgang og Vanskeligheder ikke nedtrykke, men hæve og forædle os; og skjønt Kjøbenhavn for en stor Del laa i Grus, var den dog i mine øjne anderledes dejlig, end da jeg efter mit Examens-Drivert forlod den. 327 Som en ung Skribent, der gav Haab, fik jeg uden synderlig Umage en Plads paa Valkendorfs Kollegium, og henlevede dør, i dagligt Selskab med *Sibbern*, med nys afdøde Professor *Hersleb* i Norge og et Par andre, to af de gladeste og stolteste, virksomste og lærerigste Aar i mit Liv. Hertil bidrog det betydelig, at jeg ved *Sibbern* blev kjendt med *Ørstederne* og *Øhlenschlæger*, og ved *Hersleb* med Professorerne *Treschow*, *Sverdrup* og hele den norske Kreds, som den Gang var vor Højskoles Prydelse; men denne Kreds, saa vel som *Øhlenschlæger* og hans Kreds, det var jo ogsaa danske Nyheder: Ytringer af det samme ny, kraftfulde Liv, der i Aarhundredets Begyndelse, gennem *Steffens* og *Thorvaldsen*, med Haand og Mund havde bevidnet sin virkelige Tilværelse, og nu allerede i Danmarks Hovedstad skabt sig udmærkede Kredse, hvor man ikke trængte til at fordrive Tiden med Kløver Es og Ruder Dame, men stræbte at drage al mulig Fordel af den, før den forsvandt, trængte ikke til Vinen, for at blive munter, men sprudlede selv trods den bedste til at opmuntre selv halvdede Folk.

Mine Herrer!

Jeg har været nær ved at fortryde mit Løfte: i Aften, saa godt jeg kan, at fremstille Danmarks indvortes Forfatning under Krigen 1807-14; thi dels er det en mislig Sag at sige noget bestemt om andres indvortes end sit eget, og dels er det i alle Maader en kilden Sag, og dobbelt saa, naar man ikke blot maa tage sig selv med, men i Grunden fremstille alt, som det saa' ud paa ens eget Stade og i den Kreds, man kunde overskue. Imidlertid vil jeg være oprigtig nok til at tilstaa, hvad De i alt Fald snart vilde mærke: at hvor stor min Frygt end kan være for at komme galt fra den Fremstilling, er min Lyst til at give den dog langt større, saa hvis jeg bringer et Offer, er det ikke til Deres, men til min egen Fornøjelse.

328 Ja, m. H., Ungdoms-Alderen fra nogle og tyve til nogle og tredive Aar er vor naturlige Heltetid, da Kraften nærmer sig sin Højde, og Haabet har sine lyseste Øjeblikke, det er Livets fulde Vaar og Forsommer, som vi aldrig kan mindes uden levende Deltagelse, og som vi maatte føle, var aldeles hendøset eller spildt, dersom vi ikke skulde have særdeles Lyst til at tale om den, og maatte have været grænseløs ulykkelig, hvis den ikke i ældre Dage stod for os med langt mere Lys end Skygge; og var nu disse Ungdomsaar en poetisk Gjæringstid og Kampeleg for os, og traf vi under den sammen med beslægtede Naturer, og udviklede os under en levende Rørelse baade fjærn og nær, da kan under Løbet selv store Uheld have ramt og bitre Sorger knuget os, og vi blive dog partiske for de skønne Dage, hvis Storme ere overfarne, men ved hvis Regn og Solskin det oplomstrede alt, hvad der siden har forlystet os, og alt hvad vi endnu tør vente skal bære ønskelig Frugt.

Vi maa derfor aldrig af nogen, endsige af de mere poetiske Naturer, forlange en *upartisk* Skildring af deres Ungdom, men kun en livlig, efter deres egen Følelse sand Fremstilling; thi det kræver ikke blot Billighed, det er vor egen Fordel, da vi derved lære at kjende et virkeligt Livsmoment af den forsvundne Tid, se et Lysglimt, der virkelig tilhører den, og kan lettelig selv, om vi ønske det, opdage den mørke Side; og skulde De en Gang ved nøjere Undersøgelse finde, at jeg ikke uden Føje betragter mine Ungdomsaar som en lille Heltetid for Danmark i det hele, da kommer det ikke af min Upartiskhed, men af den historiske Natur, der er i os og vort Folk, saa hvad der udvortes hørte til Folkelivets Opstandelse, lykkeligvis traf sammen med den poetiske Vaar, som vor Litteratur i hine Aar unægtelig forkyndte.

Ja, m. H., at en poetisk Stjerne af første Størrelse er med dette Aarhundrede opgaaet over vort Fæderneland, 329 det siger jeg dristig, vis paa, at selv de fremmede, der har mindste Øje for saadanne Himmeltegn, enten har set eller vil dog snart nødes til at se det; saa det er kun Spørgsmaal, hvad den Glans betyder: om det var ved Folkesolens Opgang eller Nedgang, Skyerne rødmede saa dejlig og mødtes saa yndig med Bølgerne blaa. Hvad nemlig *Øhlenschlægers* Smaadigte 1803 spaaede, det opfyldte ikke blot, det overfløj vidt hans Poetiske Skrifter 1805, - hvori *Vavlunder* og *Aladdin* ene vilde været nok til at gjøre to Digtere uødødelige, - [hans] *Nordiske Digte*, eller *Tors Rejse*, *Hakon* hin rige og *Balder* hin gode, 1807, *Palnatoke* 1809, *Axel* og *Valborg* 1810, *Correggio* 1811, *Stærkodder* 1812. Dette alene udgjør en poetisk Rigdom, der uden Tvivl, naar den bliver ret bekjendt, vil vække selv det ogsaa poetisk rige Englands Misundelse, [men] lader sig til Lykke hverken tage med *Staalhandsker* eller med gloende Tænger.

Og nu begyndte jeg at komme med, ingenlunde for at gjøre *Øhlenschlæger* Rangen stridig eller i det hele vinde en Digterkrans, - nej, *Øhlenschlæger* var i mine Øjne, fra jeg saa' hans Poetiske Skrifter, en Skjald, til hvis Skulder jeg knap kunde naa, og hvis Krans jeg ej engang havde Lyst til; - men *det gamle Norden*, som han i *Vavlunder* og de *Nordiske Digte* paa Ørnevinger havde besøgt og med *Falkesyn* betragtet, *det*, følte jeg, var mit poetiske Hjem: en længe slumrende Kæmpetone fra *Hedenold* var under det høje *Vaabengny* og *Skjaldekvad* vaagnet hos mig og vilde have Ørenlyd, uden at lempe eller rette sig efter nogen af alle de ægte eller uægte Kunstens Regler, man efter de gamle Grækernes og Romeres Skrifter havde dannet sig. At nemlig disse Skrifter, hvor gode de end ellers kunde være, skulde være vore Idealer, og at Nordens Myter og gamle Kvad skulde hos Nordboer vige for de fremmede, *det* var i mine Øjne saa unaturlig en Fordom og saa urimeligt et Forlangende, at, 330 behandlede jeg dem ikke ganske som *Tor* behandlede *Jætterne*, da var det kun, fordi jeg manglede Kraften eller dog Forstand paa at bruge den ret.

Min Nordens Mytologi fra 1808 og mine Optrin af Nordens Kæmpeliv fra 1809 og 1811 er imidlertid i Literaturen samme Paastand paa Kæmpe-Aandens Vegne i det gamle Norden, som jeg nu mundtlig nedlægger: at denne Aand har utabelig Ret til at raade i Norden og agter for denne sin Ret at føre et Kraft-Bevis, som man skal nødes til at lade gjælde. Ja, m. H., i den Henseende ligner jeg nu igjen mig selv langt mer end i Mellemtiden, som jeg kalder min Middelalder; og [jeg] paastaar, det skal og maa gaa ligedan med Norden i det hele, saa *den* skal ogsaa i Nyaarstiden vinde langt mere Lighed med sin Skikkelse i Hedenold, end den havde i Middelalderen, endsige da i de sidste tre Aarhundreder, som i mine Øjne var en Udskejelse fra alt det naturlige og levende, der ej kan fortsættes et Øjeblik længere, uden at føre os, som Folk, hovedkulds i den samme bundløse Afgrund, der opslugte Ægyptere, Fønikere og Romere.

Naar man imidlertid har misforstaaet mig saa grovelig, som om jeg enten vilde have Folk til igjen at bøje Knæ for Tor og Odin, eller dog til at bandlyse Kunst og Videnskab og klassisk Dannelse, fordi disse Ting ej fandtes i gamle Nord, da undrer det mig vel nu ikke længer, da jeg indsér, Misforstanden var, efter den herskende Tankegang, uundgaaelig, saa længe jeg kun skrev om de Ting; men nu, da jeg er kommen til Orde, maa jeg dog gribe den første Lejlighed til at fralægge mig al saadan Daarskab, som aldeles uforenelig netop med *den universalhistoriske Anskuelse*, som jeg altid fandt i Nordens Myter og stræbte alt længe, saa godt jeg kunde, videnskabelig at udvikle. Hvad jeg altid har villet og bestandig vil, er kun at bidrage mit til en levende og naturlig Dannelse, hvorunder vi stræbe at blive det største og bedste, 331vi har Anlæg og kan faa Lykke til, men spille ikke længer vore Kræfter paa at blive andet, end vi er skabte og skikkede til. Alt hvad der i Menneskenaturen og Menneskelivet er stort og ædelt, maatte vi jo vist nok ønske os; men vi skal indsé, det er i alle Maader Daarskab at ville tage mer, end man kan bære, og dobbelt Daarskab at hugge sine egne Hænder af og tænke, man kan øve Heltegjerninger med Skyggen af de fremmedes; og denne dobbelte Daarskab begik vi, saa længe vi, fremmede for Nordens Aand og paa Trods mod vor nordiske Natur, vilde aandelig forvandle os selv enten til Grækere eller Romere, Franskmand eller Tyskere; saa det eneste kloge for et Folk er, at leve og virke i *sin* ejendommelige Aand og kun stræbe at tilegne sig saa meget af, hvad stort og godt man finder hos de fremmede, som lader sig dermed forlige og forbinde.

Dog, herom skal vi en Gang, om De har Lyst, tales nærmere ved, og jeg vil slutte Skildringen af Danmarks Tilstand i hine Aar med et Ord om vore Følelser ved *Skilsmissen fra Norge*.

Der havde jo hele 1813 været Tale nok om, at Svensken vilde have Norge; men hvem der brød sig noget om det, tænkte uden Tvivl som jeg: ja, lad ham tage det, om han kan! uden at det faldt os ind, Norge skulde erobres i Holsten. Først med December, da Davoust kastede sig ind i Hamburg, og Fjenden forfulgte vore Tropper til Rendsborg, indtog Glykstad og oversvømmede Landet lige op til Kolding Aa, – da først mærkede vi, hvad Klokken var slaaet; men der havde lige siden Aarets Begyndelse og Pengeforandringen været en saadan Mismod og fortvivlet Ligegyldighed udbredt alle Vegne, at det var, saa vidt jeg véd, kun mellem Studenterne, især de jyske, det begyndte at brænde; men dér var det ogsaa ramme Alvor: de havde virkelig Mod paa at gaa i Ilden for Jyllands Ære og Fostbroderskabet med gamle Norge; de vilde have 332mig med, og naar det gjaldt om at rejse den jyske Landstorm til Norges Forsvar, kunde vel heller ingen være ivrigere end jeg. Det var i de første Dage af 1814, vi i Flokketal holdt Samlinger om den Sag paa Ehlers' Kollegium; det var i alle Maader for silde taget og vilde uden Tvivl, naar det var lykkedes bedst, kun uden Gavn for Norge kostet Danmark mer, end det kunde undvære; men ligesom Majestæten erklærede os, at Studenternes Sindelag ved denne Lejlighed skulde han aldrig glemme, saaledes glemmer jeg heller aldrig de højtidelige Aftner i Kredsen af Ungersvende med Sind til det store Offer paa Fædrelandets Alter; thi saadanne Timer er i mine Øjne mange Aar værd; og skjønt det var langt fra, jeg derved fik fast Fod paa Katedret, har jeg dog immer fundet, det aldrig kunde bestiges under lykkeligere Varsler.

(Kampen ved Odden af "Prins Kristjan" 22de Marts 1808 med Statelø og Nassau, til det havde 64 døde [og] 120 saarede og maatte brændes som Vrag. Kl. 8-10½.

“De Snækker mødtes om Nat paa Hav,
Og Luften begyndte at gløde,
De leged alt over den aabne Grav,
Og Bølgerne gjordes saa røde.
Her er jeg sat til en Bøvtasten,
At vidne for Slægter i Norden:
Danske de vare, hvis møre Ben
Under mig smuldre i Jorden,
Danske af Tunge, af Æt og af Id,
Thi skal de nævnes i løbende Tid
Fædrenes værdige Sønner.”

1808: The Tickler tagen ved Entring af C. Wulf 4de Juni. – Turbulent strøg for Lütken 9de Juni; Seagull for P. Wulf 19de Juni; The Tigress for Schønheyder 2den Avgust.

3331809: Alart strøg for Søren Bille 10de Avgust; The Minx for H. Tuxen 2den September.

1811: The Safeguard strøg for Wiegelsen 29de Juni; The Manly for Holm 2den September.

1812: Attack strøg for Falsen 19de Avgust.

Anholtstoget 23de Marts 1811. – Melsted, Prytz, Holsten, Buhl. – Najadens Ødelæggelse af Dictator i Lyngør Havn 6te Juli 1812. – Oddernæs. – Kristjansand.

“Svøm gjennem Verdens Ocean,
Du Danmarks Najas, du udødelige!
Svøm evig jublende fra Land til Land
Og syng om Kæmperne i Nordens Tvillingrige.”

Dør faldt Buhl. – Fregatten Horatio tog Bodenhoffs Skonnert 2den Avgust under Tromsø. – Kaptajnen, Lord Stuart, beklagede i Rapporten, at Sejeren, ved den danske Officers fortvivlede Modstand, havde været saa blodig, og giver Skonnerten 10 Sexpundinger i Steden for 6 Trepundinger.)